

Maart 2023

Benchmark publieke data hogescholen 2021

Inleiding

Voor u ligt onze jaarlijkse publicatie *Benchmark publieke data hogescholen*. Vanwege de omvang van de sector hebben wij ons gericht op de 20 grootste (rijksbekostigde) hogescholen.* Onze analyse is uitgevoerd op de publiek beschikbare data zoals de continuïteitsparagrafen 2021 en beschikbare data vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ('OCW'). Daarnaast hebben wij de individuele jaarverslagen doorgenomen en hierop nadere analyses uitgevoerd. Deze informatie is samengebracht en geanalyseerd ten behoeve van deze rapportage.

In deze rapportage geven we onder andere inzicht in de positie van Nederlandse hogescholen in de nationale ranglijsten en personele en financiële kengetallen. Ook besteden we aandacht aan studentenaantallen, opbrengstenstromen en fiscale toelichtingen. Nieuw voor 2021 is dat wij de jaarverslagen hebben doorgenomen op de beschrijving van risico's met extra aandacht voor de beschrijving van cybersecurityrisico's. Ook besteden we specifiek aandacht aan ESG-verslaggeving. Met deze rapportage trachten wij aan te sluiten bij actuele maatschappelijke thema's en ontwikkelingen in de sector hoger onderwijs.

Sectorgroep Onderwijs van PwC

*Op basis van totale baten over het boekjaar 2021.

Inhoudsopgave

1. Nederlandse hogescholen in nationale rankings

4

2. Ingeschreven studenten en student staff ratio

6

3. Personele kengetallen gebenchmarked

11

4. Financiële inzicht vanuit de jaarrekeningen 2021

16

5. Verantwoording over risico's vanuit de jaarrekeningen 2021

23

6. ESG-verantwoording

26

7. Fiscale inzicht vanuit de jaarrekeningen 2021

31

Bronvermelding

33

1. Nederlandse hogescholen in nationale rankings

1.1 De ranking 'beste hogeschool' wordt aangevoerd door hogescholen die buiten de randstad gevestigd zijn

Naam	Ranking	Goud	Zilver	Brons
Windesheim	1	9	3	7
NHL Stenden	2	7	3	5*
Avans Hogeschool	3	5	9	9
Artez	4	4	1	1
HZ University of Applied Sciences	5	3	0	4
Fontys	6	2	3	4
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	7	2	2	4
Breda University of Applied Sciences	7	2	2	4
van Hall Larenstein	9	2	1	3*
Hanzehogeschool Groningen	10	1	3	4
Zuyd Hogeschool	11	1	2	2
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	12	1	1	1
De Haagse Hogeschool	13	1	1	0
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	13	1	1	0
Hogeschool Rotterdam	15	1	0	3
Hogeschool Saxion	16	0	2	3
Hogeschool Inholland	17	0	1	3
Hogeschool van Amsterdam	18	0	0	3
Hogeschool Utrecht	19	0	0	1
Hogeschool Leiden	19	0	0	1

Op basis van de toegekende medailles in het jaarlijkse onderzoek van Elsevier naar de beste studies, hebben we een totaalranking opgesteld. Hierbij hanteren we dezelfde methodiek als bij de Olympische Spelen, waarbij eerst wordt gekeken naar het aantal gouden medailles. Bij een gelijke stand wordt vervolgens eerst gekeken naar het aantal zilveren medailles. Als het aantal zilveren medailles ook gelijk is, maken de bronzen medailles het verschil. Op basis van deze methodiek kunnen de uitkomsten afwijken van andere rankings zoals de Keuzegids die ook de NSE als bronbestand gebruikt.

Hogeschool Windesheim behaalde met **9 gouden medailles** de hoogste score van alle hogescholen.

Bij de hogescholen voor de kunst behaalde Artez met **4 gouden medailles** de hoogste score van de hogescholen voor de kunst.

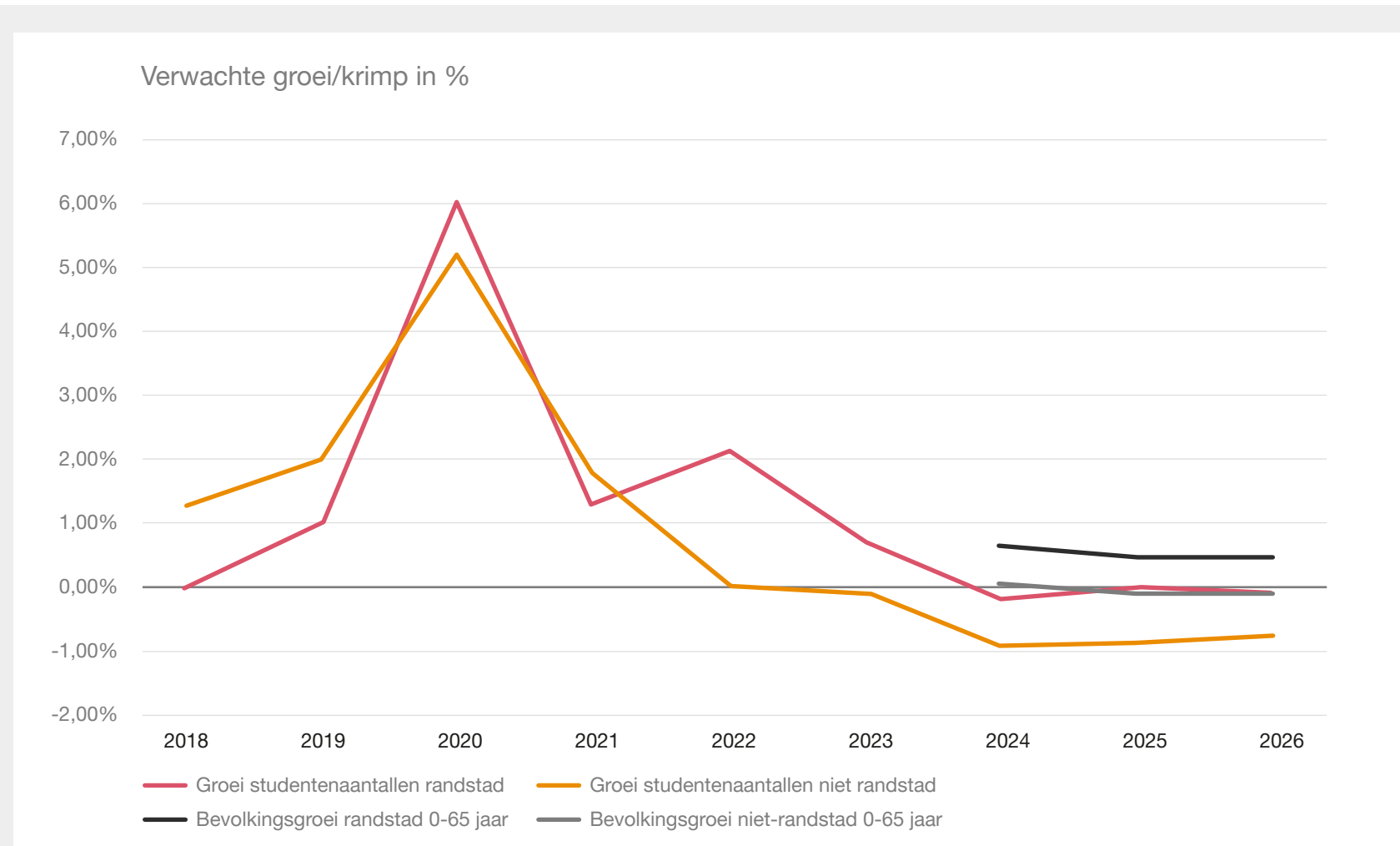
(*) De bachelor-opleidingen Biotechnologie en Forensisch Laboratoriumonderzoek zijn joint-degree-opleidingen door NHL Stenden en van Hall Larenstein. Deze medailles voor deze opleidingen is bij beide instellingen verantwoord.

Bron: 'Beste studies' editie 2022, het jaarlijkse onderzoek van Elsevier Weekblad en onderzoeksinstituut ResearchNed naar de kwaliteit van opleidingen in het hoger onderwijs.

2. Ingeschreven studenten en student staff ratio

2.1 Vanaf 2024 wordt een krimp verwacht in het aantal ingeschreven studenten. Dit effect is groter voor de regio's buiten de randstad, waar ook sprake is van een grotere krimp in de bevolkingsomvang voor inwoners 0-65 jaar.

De stijging van het aantal ingeschreven studenten zwakt in de komende jaren af.

Vanaf 2024 wordt verwacht dat het aantal ingeschreven studenten jaarlijks zal blijven krimpen. Dit effect is het meest zichtbaar in de regio's buiten de randstad. De Nederlandse bevolking als geheel blijft de komende jaren naar verwachting stijgen. Als gevolg van vergrijzing verandert echter de verhouding tussen jonger en ouder dan 65 jaar, waarbij het aandeel ouder dan 65 jaar toeneemt. Voor de inwoners van 0-20 en 20-65 jaar geldt dat er buiten de randstad sprake is van een verwachte krimp bevolkingsomvang. De verwachte krimp in studentenaantallen is hoger dan de verwachte krimp in de bevolkingsomvang.

Bron: het aantal ingeschreven studenten tot en met 2020 is bepaald op basis van DUO-gegevens op peildatum 1 oktober 2021. Het aantal ingeschreven studenten van 2021 e.v. is bepaald op basis van de gegevens in de continuïteitsparagraaf zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO.

2.2 Grote verschillen zichtbaar in student-staff ratio's

Personele bezetting van onderwijzend personeel						
Hogeschool	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Amsterdamse Hogeschool voor de kunsten	8,46	8,61	9,01	9,08	9,15	9,15
Artez	14,97	13,62	13,50	13,22	15,07	14,61
Avans Hogeschool	21,74	18,61	17,95	17,26	17,33	18,18
Breda University of Applied Sciences	21,84	22,42	21,70	21,14	21,44	21,40
Fontys Hogeschool	17,51	15,86	15,99	16,28	16,40	16,55
Haagse Hogeschool	20,56	19,40	20,26	21,59	22,07	22,29
Hanzehogeschool	19,63	16,81	17,07	17,16	16,94	16,95
Hogeschool Inholland	13,98	14,95	14,92	14,85	14,63	14,29
Hogeschool Leiden	19,41	17,06	16,87	16,49	16,34	16,36
Hogeschool Rotterdam	20,17	19,31	20,07	19,90	20,25	20,25
Hogeschool Utrecht	18,28	18,62	17,74	18,06	18,16	18,02
Hogeschool van Amsterdam	20,58	20,78	20,12	20,61	20,76	20,92
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	18,10	17,50	18,49	18,59	19,25	18,89
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	15,15	13,08	13,61	13,44	13,28	13,11
Hogeschool Windesheim	20,48	16,93	17,27	18,01	18,01	18,01
HZ University of applied sciences	14,25	12,21	12,63	13,95	14,19	14,38
NHL Stenden Hogeschool	20,29	18,49	18,94	19,30	19,27	19,42
Saxion Hogeschool	19,71	17,92	17,95	17,86	17,81	17,54
Van Hall Larenstein Hogeschool	13,53	13,23	13,23	13,23	13,23	13,23
Zuyd Hogeschool	17,08	14,61	15,66	17,22	18,06	18,56

Meer dan de helft van de hogescholen verwacht de komende jaren een daling in het aantal studenten per fte (OP). Deze trend sluit aan met de geprognosticeerde daling in studentenaantallen zoals vermeld op de vorige pagina. Tegelijkertijd constateren we voor 8 hogescholen een stijging in het aantal studenten per fte (OP). Thema's als werkdruk, stijgend ziekteverzuim en het lastig kunnen invullen van vacatures spelen hier mogelijk een rol.

We constateren **grote verschillen** in het aantal studenten per fte tussen de verschillende hogescholen. Voor het onderwijzend personeel (OP) reikt deze range in 2026 van 9,15 naar 22,29. Voor het ondersteunend onderwijzend personeel (OOP) is de range nog groter en reikt deze in 2026 van 12,7 naar 43,94.

- Amsterdamse Hogeschool voor de kunsten heeft met 8,46 in 2021 het laagste aantal studenten per fte OP. Ook in het OOP heeft de Amsterdamse Hogeschool voor de kunsten het laagste aantal studenten per fte met 11,73 in 2021

Bron: gegevens in de continuïteitsparagraaf zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO.

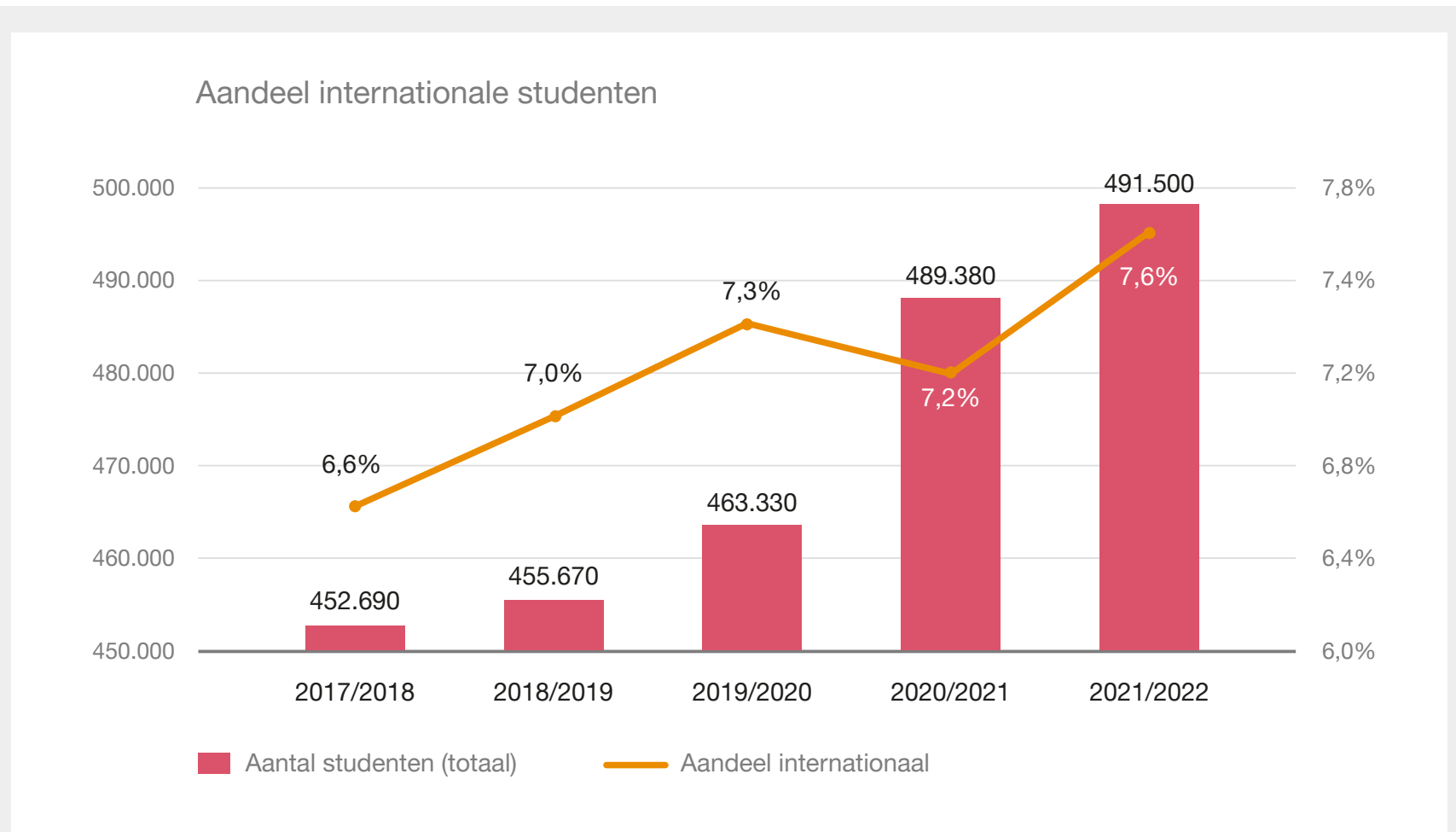
2.2 Grote verschillen zichtbaar in student-staff ratio's (vervolg)

Personele bezetting van onderwijzend ondersteunend personeel						
Hogeschool	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Amsterdamse Hogeschool voor de kunsten	11,73	11,97	12,49	12,61	12,67	12,70
Artez	17,29	14,04	14,58	15,54	16,57	16,68
Avans Hogeschool	37,41	35,99	35,42	34,54	34,29	34,42
Breda University of Applied Sciences	36,91	38,58	39,02	40,64	40,62	40,56
Fontys Hogeschool	33,54	30,53	30,77	31,34	31,59	31,85
Haagse Hogeschool	41,91	36,65	38,49	41,42	42,48	42,90
Hanzehogeschool	30,58	26,19	26,59	26,73	26,38	26,41
Hogeschool Inholland	23,61	24,51	24,71	24,71	24,30	23,74
Hogeschool Leiden	39,71	36,27	36,34	35,52	35,16	35,59
Hogeschool Rotterdam	41,99	37,62	36,87	36,45	36,81	36,80
Hogeschool Utrecht	37,87	36,91	38,15	38,96	38,98	38,87
Hogeschool van Amsterdam	26,54	28,46	27,43	28,70	28,89	29,10
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	32,31	31,20	32,63	32,70	33,38	32,25
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	23,85	23,22	23,18	22,91	22,63	22,35
Hogeschool Windesheim	44,01	43,34	43,18	43,94	43,94	43,94
HZ University of applied sciences	33,93	30,65	31,43	30,78	30,79	31,34
NHL Stenden Hogeschool	32,04	33,30	34,32	35,65	35,31	36,74
Saxion Hogeschool	33,80	31,94	31,81	31,45	31,33	30,88
Van Hall Larenstein Hogeschool	27,77	26,23	26,23	26,23	26,23	26,23
Zuyd Hogeschool	30,50	31,92	32,02	32,06	31,95	32,06

De personele bezetting bij het OOP laat een vergelijkbaar beeld zien. Ook hier verwacht meer dan de helft van de hogescholen de komende jaren een daling in het aantal studenten per fte. Het valt op dat de fluctuaties van 2021 naar 2026 hier groter zijn dan bij het OP. Zo verwachten Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Leiden en Hanzehogeschool een daling van meer dan 4 studenten per FTE. NLH Stenden Hogeschool en Breda University of Applied Sciences verwachten juist een stijging van ongeveer 4 studenten per FTE.

Bron: gegevens in de continuïteitsparagraaf zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO.

2.3 (Markt) aandeel internationale studenten neemt licht toe. Informatie op instellingsniveau is beperkt beschikbaar.

De belangstelling voor internationalisering van het hoger onderwijs is de afgelopen jaren toegenomen. Het onderwerp was in 2022 meerdere malen onderdeel van het politieke debat. Het valt op dat de publiek beschikbare data rondom het aantal internationale studenten per hogeschool beperkt is. Voor universiteiten zijn via de website van universiteiten van Nederland (UNL) verschillende datasets beschikbaar waarin het aantal internationale studenten per jaar terug te vinden zijn. Voor de hogescholen is een dergelijk overzicht niet beschikbaar. Ook lichten de hogescholen het aantal internationale studenten maar beperkt toe in hun jaarverslag. In de datasets van het CBS zijn wel totale studentenaantallen (internationaal en nationaal) in het hoger beroepsonderwijs beschikbaar, maar wordt verder geen inzicht verschaft in de verdeling per hogeschool. Uit de totalen zoals beschikbaar bij het CBS blijkt dat het aandeel van internationale studenten de afgelopen 5 jaar in het hoger beroepsonderwijs licht is toegenomen.

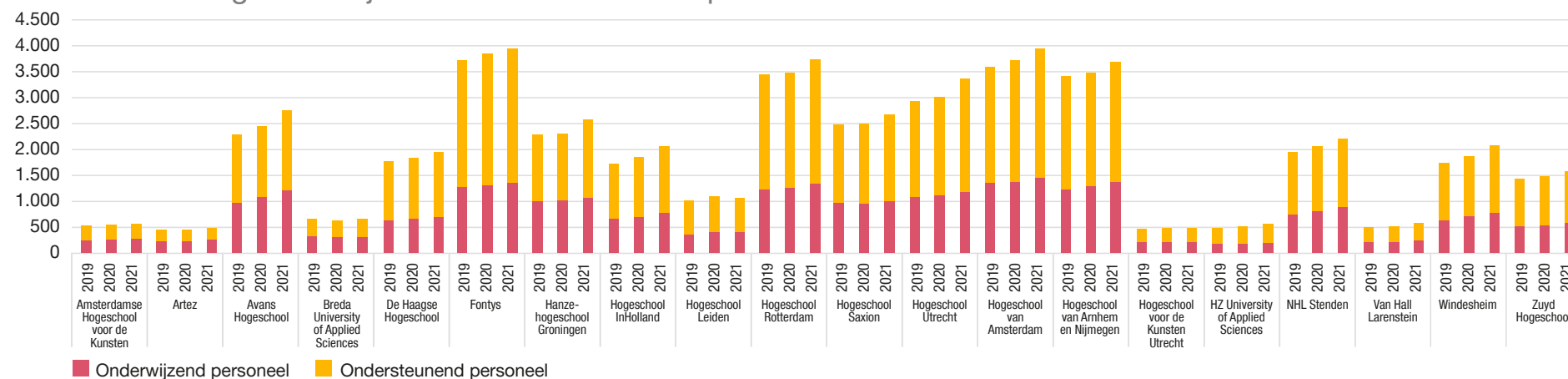
Bron: datasets <https://opendata.cbs.nl/>

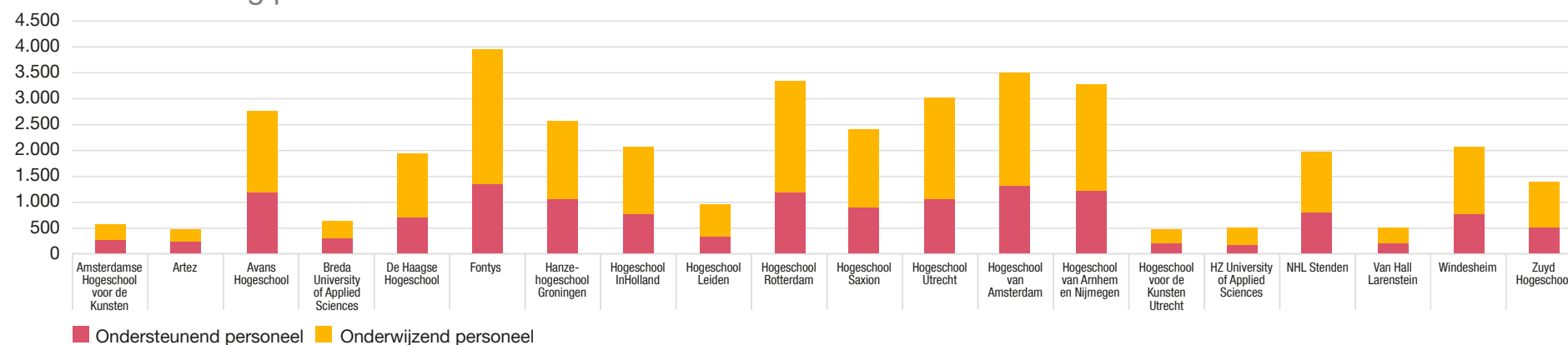
3. Personele kengetallen gebenchmarked

3.1 Stijging onderwijzend en onderwijs ondersteunend personeel; samenstelling personeelsbestand in lijn met voorgaande jaren

Ontwikkeling onderwijzend en ondersteunend personeel 2019-2021

Samenstelling personeelsbestand FTE 2021

Om de ontwikkeling van het onderwijzend en onderwijs ondersteunend personeel inzichtelijk te maken hebben wij gebruikgemaakt van het dashboard personeel zoals beschikbaar gesteld door de Vereniging Hogescholen.

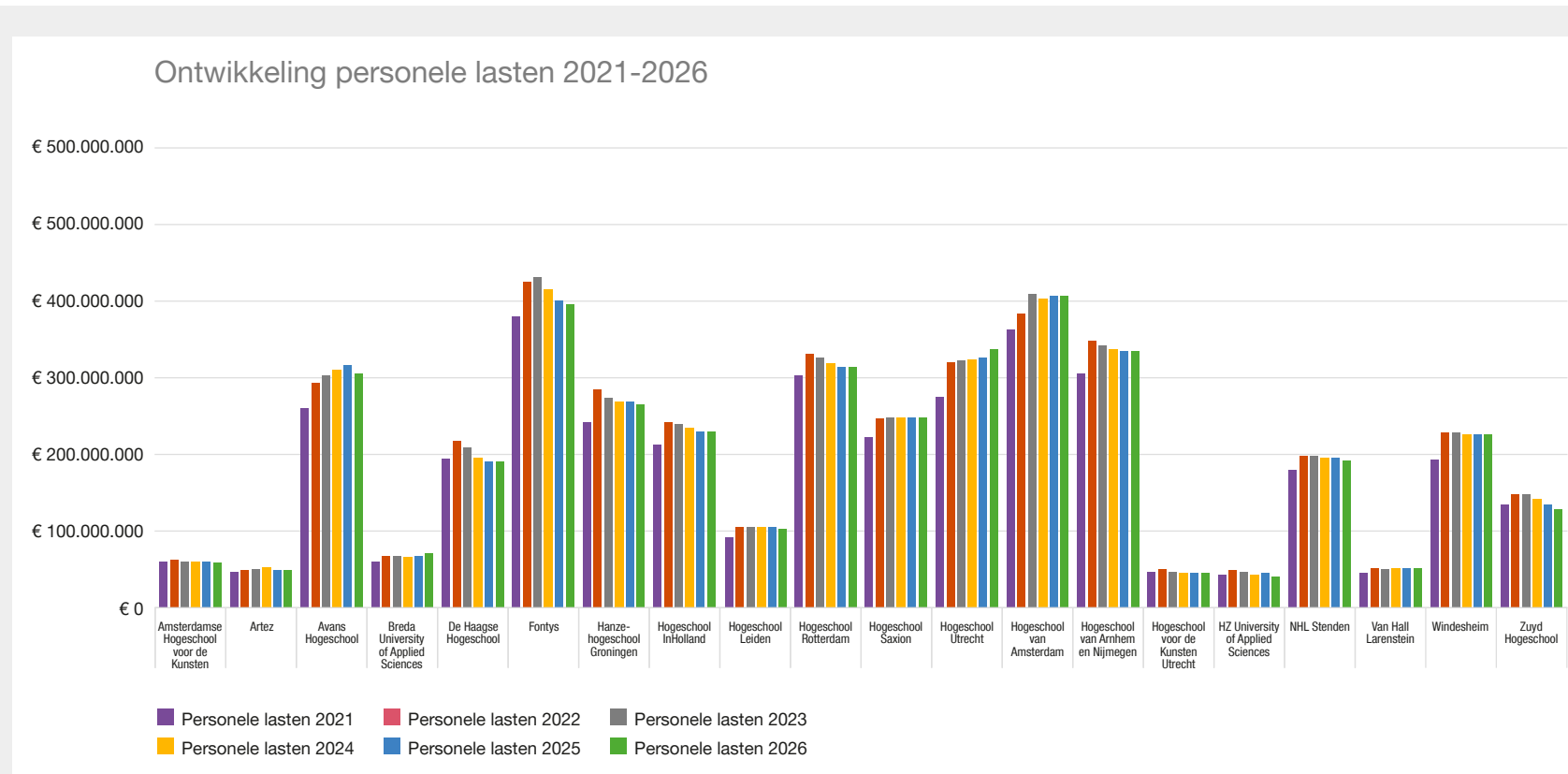
In 2021 zien we dat het gemiddelde personeelsbestand voor 60% uit onderwijzend personeel bestaat. De Haagse Hogeschool, Fontys en Hogeschool Utrecht steken met 65% het verst boven het gemiddelde uit.

Ten opzichte van 2020 zien we over de gehele lijn een stijging van het aantal fte's. Deze stijging is zowel te onderkennen bij het onderwijzend als bij het onderwijs ondersteunend personeel. Gemiddeld genomen zien wij een stijging van 7% van het onderwijzend personeel ten opzichte van 2020. Uitzondering hierop is de **Hogeschool Leiden**, die een daling van 3% van het onderwijzend personeel laat zien.

Bij het onderwijs ondersteunend personeel is er ook een gemiddelde stijging van 7% te onderkennen. Qua opbouw van het personeelsbestand (onderwijzend versus onderwijs ondersteunend personeel) zien we dat de samenstelling in lijn ligt met voorgaande jaren. Evenals in 2019 en 2020 bestaat het personeelsbestand uit gemiddeld 60% onderwijzend personeel. Wij zien onderling ook geen significante verschuivingen.

Bron: Dashboard personeel 29 maart 2022
Vereniging Hogescholen

3.2 De continuïteitsparagrafen tonen een stijging van de personele lasten in 2022; na 2022 zijn grote verschillen zichtbaar

In de grafiek zijn de personele lasten zoals opgenomen in de continuïteitsparagraaf inzichtelijk gemaakt voor de periode 2021-2026.

Voor het merendeel van de instellingen kan een gelijkwaardig beeld worden afgeleid. Hierbij zien we dat er wordt verwacht dat er voor 2022 een stijging van de personele lasten plaats zal vinden (gemiddelde stijging 12%). Voor de periode na 2022 wordt er gemiddeld gerekend met een procentuele daling tussen de 0% en -1% waarbij er **grote verschillen** zijn te onderkennen tussen de verschillende instellingen. Zo verwacht de Hogeschool van Amsterdam in 2023 een stijging van 6% van de personele lasten en HZ University of Applied Sciences een daling van 4%. Deze verschillen zijn ook te onderkennen in 2024, waarbij de HZ University of Applied Sciences een daling van 8% verwacht en Artez en Avans Hogeschool een stijging van 3%.

Bron: Gegevens uit de continuïteitsparagraaf (17.-continuïteitsparagraaf-2020-2026) zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

3.3 Zowel de absolute lasten personeel niet in loondienst als het aandeel personeel niet in loondienst neemt toe

Instelling	PNIL kosten versus totale personele kosten *			
	2018	2019	2020	2021
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	13,9%	14,6%	13,9%	15,1%
Hogeschool van Amsterdam	9,2%	9,7%	9,8%	10,6%
Artez	9,3%	8,9%	9,4%	10,3%
De Haagse Hogeschool	8,4%	10,0%	9,1%	9,7%
Zuyd Hogeschool	8,3%	9,3%	7,8%	8,6%
Hogeschool van Anhem en Nijmegen	7,9%	8,4%	8,3%	8,4%
Fontys	7,1%	7,2%	7,8%	8,3%
Avans Hogeschool	7,3%	8,6%	8,1%	8,1%
Windesheim	7,3%	6,8%	6,1%	7,1%
Hogeschool Saxion	10,5%	6,7%	5,2%	7,1%
Hanzehogeschool Groningen	7,2%	6,6%	5,9%	7,0%
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	7,0%	7,2%	7,0%	6,9%
Van Hall Larenstein	4,4%	4,1%	3,8%	6,4%
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	6,1%	5,7%	6,0%	6,0%
Hogeschool Leiden	10,8%	8,2%	5,5%	5,7%
Breda University of Applied Sciences	4,4%	5,0%	4,1%	5,1%
Hogeschool Inholland	3,7%	3,2%	4,3%	5,0%
Hogeschool Rotterdam	5,9%	6,8%	4,7%	4,9%
HZ University of Applied Sciences	10,0%	9,2%	6,1%	4,2%
NHL Stenden	9,0%	7,1%	4,5%	3,8%
Gemiddelde	7,9%	7,7%	6,9%	7,4%

(*) Volgorde gebaseerd op 2021 van hoogste aandeel naar laagste.

Uit de XBRL-overzichten van DUO blijkt dat de 20 hogescholen over 2021 in totaal €276 miljoen (2020: €238 miljoen) uitgeven aan inhuur derden, gemiddeld per hogeschool is dit €13,8 miljoen (2020: €11,9 miljoen). Hiermee nemen zowel de absolute lasten personeel niet in loondienst als het aandeel personeel niet in loondienst toe. Nadat in 2020 sprake was van een daling van het personeel niet in loondienst zien we nu dat het aandeel personeel niet in loondienst weer richting het aandeel 2018/2019 gaat. De stijging ziet mede toe op de inzet van NPO-middelen sinds 1 september 2021 voor het inhalen van opgelopen Covid-19 studieachterstanden en inzet van investeringsmiddelen.

Gemiddeld zien we per instelling een toename van ongeveer €1,8 miljoen aan inhuur personeel ten opzichte van het jaar daarvoor. Opvallende uitschieters betreffen Hogeschool van Amsterdam en Hogeschool Saxion, daar zien we een stijging van €5,5 miljoen respectievelijk €5,2 miljoen ten opzichte van voorgaand jaar. Ook Fontys, Windesheim en Hanzehogeschool Groningen laten met respectievelijk een stijging €3,9, €3,8 en €3,2 miljoen een hardere stijging zien.

Bron: Gegevens uit de lasten uit hoofde van personeelsbeloningen (35.-lasten-uit-hoofde-van-personeelsbeloningen-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

3.4 Personele voorzieningen per FTE verschillen onderling sterk; personele kosten in de sector in lijn met de totale baten

Instelling	Personele voorzieningen 2021	FTE	Omvang voorziening per FTE	Personele kosten t.o.v. de totale baten
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	2.201.000	559	3.941	76%
Artez	2.557.017	466	5.486	68%
Avans Hogeschool	13.309.000	2.753	4.834	72%
Breda University of Applied Sciences	5.090.000	640	7.956	72%
De Haagse Hogeschool	12.560.000	1.936	6.489	77%
Fontys	29.456.000	3.943	7.470	79%
Hanzehogeschool Groningen	14.904.000	2.561	5.820	73%
Hogeschool Inholland	17.132.000	2.064	8.300	76%
Hogeschool Leiden	4.963.000	944	5.255	73%
Hogeschool Rotterdam	20.441.000	3.334	6.131	76%
Hogeschool Saxion	15.129.000	2.376	6.367	76%
Hogeschool Utrecht	26.253.000	2.999	8.754	74%
Hogeschool van Amsterdam	31.300.000	3.509	8.921	76%
Hogeschool van Anhem en Nijmegen	23.759.625	3.277	7.251	77%
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	2.375.569	474	5.011	70%
HZ University of Applied Sciences	6.671.983	492	13.561	67%
NHL Stenden	14.576.000	1.961	7.432	72%
Van Hall Larenstein	4.402.000	504	8.736	69%
Windesheim	17.376.000	2.072	8.387	73%
Zuyd Hogeschool	14.556.000	1.395	10.431	73%
Totaal	279.012.194	38.259	146.532	
Gemiddelde	13.950.610	1.913	7.327	

De omvang van de personele voorzieningen loopt sterk uiteen en we zien ook grote verschillen tussen hogescholen. De gemiddelde omvang van de voorziening per fte is het grootst bij de HZ University of Applied Sciences (€13.561) en het kleinst bij de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (€3.941).

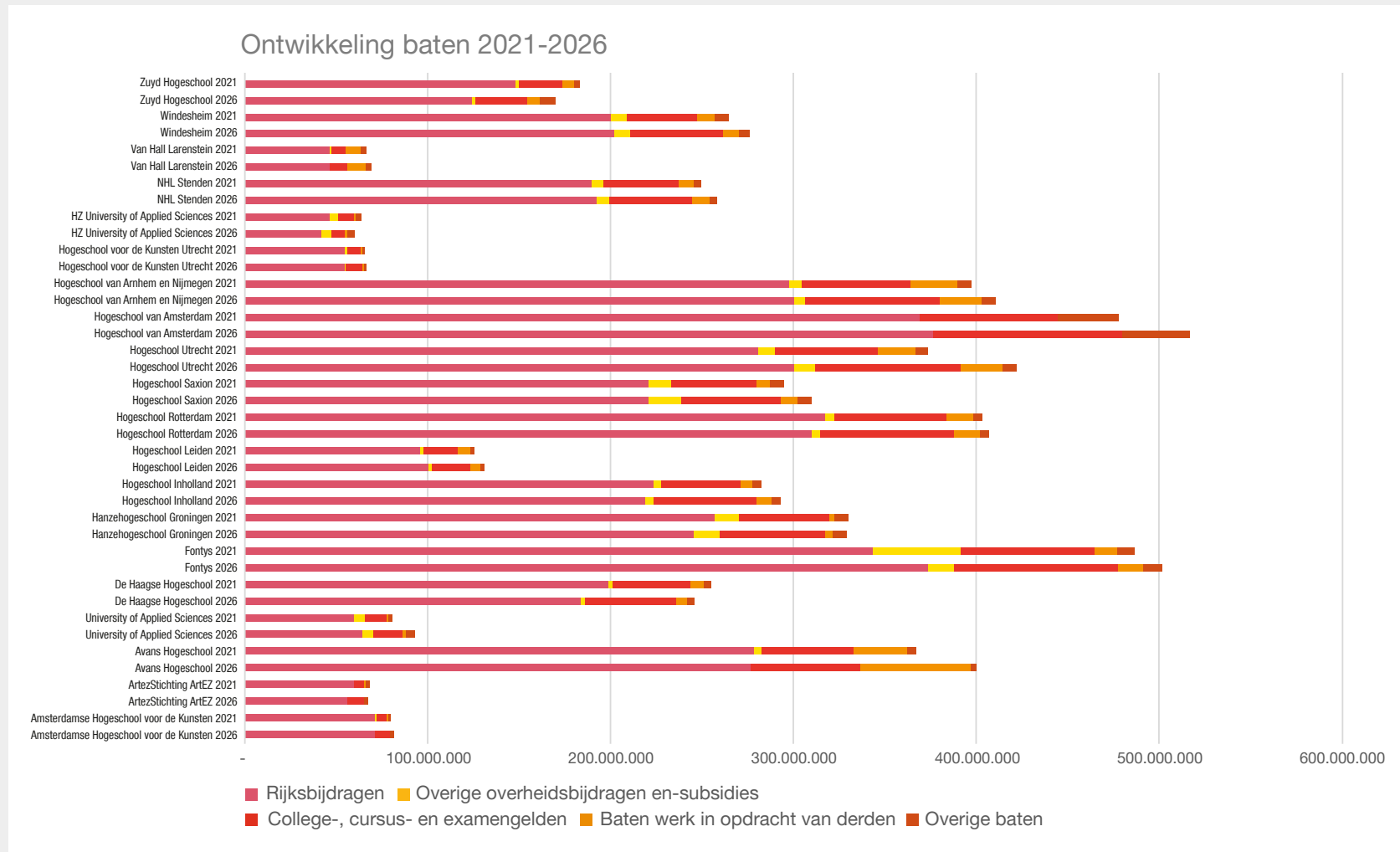
De verhouding van de personeelskosten ten opzichte van de baten ligt tussen de hogescholen dichterbij elkaar.

Bron: Gegevens uit de voorzieningen (09.-voorzieningen-2017-2021) en de staat van baten en lasten (02.-staat-van-baten-en-lasten-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

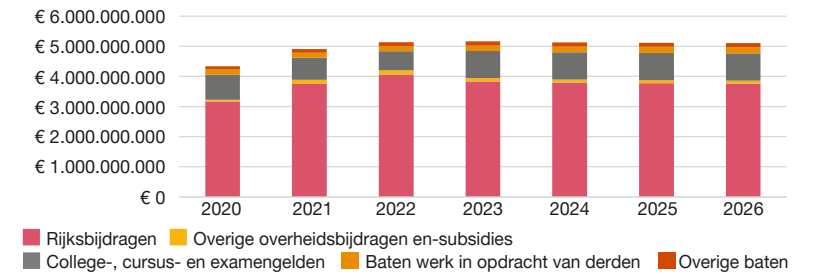

4. Financiële inkijk vanuit de jaarrekeningen 2021

4.1 Totale baten stabiliseren rond de € 5,1 miljard. Samenstelling baten blijft relatief constant.

Samenstelling baten 2020-2026

Op basis van de XBRL-overzichten van DUO blijkt dat de 20 hogescholen over 2021 een totaal van gemiddeld €245 miljoen aan baten (2020: €217 miljoen) hebben verantwoord. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door de Rijksbijdragen en de Overige overheidsbijdragen en-subsidies. De college-, cursus- en examengelden zijn ten opzichte van voorgaand jaar met 12% gedaald. Conform voorgaand jaar heeft Fontys de grootste omvang van de totale baten.

Op basis van de continuïteitsparagrafen zoals opgenomen in de XBRL-overzichten van DUO en voor De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland de continuïteitsparagraaf zoals opgenomen in het jaarverslag 2021 voor de periode 2022-2026 blijkt dat de hogescholen over het algemeen verwachten dat de baten de komende jaren gelijk zullen blijven na 2023. Voor 2022 wordt er nog een stijging van ongeveer 5% van de totale baten verwacht. Hierbij is het de verwachting dat de verhouding tussen de verschillende baten categorieën niet significant zal afwijken ten opzichte van voorgaand jaar.

Bron: gegevens uit de staat van baten en lasten (02.-staat-van-baten-en-lasten-2017-2021) en de continuïteitsparagraaf (17.-continuïteitsparagraaf-2020-2026) zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

4.2 Kernratio's nader beschouwd; NHL Stenden valt onder de aangepaste signaleringswaarde liquiditeit

	Solvabiliteit II	Liquiditeit (current ratio)	Absolute omvang liquide middelen
Signaleringsgrens OCW	< 0,3	< 0,75	< € 2 miljoen
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	0,89	2,59	28.812.000
Artez	0,64	1,45	17.196.491
Avans Hogeschool	0,74	1,73	123.986.000
Breda University of Applied Sciences	0,45	0,95	19.434.000
De Haagse Hogeschool	0,65	1,14	52.200.000
Fontys	0,65	1,31	125.548.000
Hanzehogeschool Groningen	0,45	1,20	89.162.000
Hogeschool Inholland	0,68	0,80	45.432.000
Hogeschool Leiden	0,54	1,97	52.312.000
Hogeschool Rotterdam	0,52	0,77	58.000.000
Hogeschool Saxion	0,50	1,60	87.040.000
Hogeschool Utrecht	0,51	1,51	115.332.000
Hogeschool van Amsterdam	0,42	0,85	82.400.000
Hogeschool van Anhem en Nijmegen	0,57	1,29	95.747.209
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	0,59	1,67	15.343.720
HZ University of Applied Sciences	0,55	3,30	47.764.394
NHL Stenden	0,46	0,47	19.811.000
Van Hall Larenstein	0,50	1,15	16.418.000
Windesheim	0,52	1,35	85.322.000
Zuyd Hogeschool	0,58	1,94	73.648.000

De kernratio's zijn ontleend aan de dataset zoals opgenomen in de openbare data van OCW. In 2021 is de signaleringswaarde voor alle onderwijssectoren voor liquiditeit (current ratio) gewijzigd naar < 0,75.

Op basis hiervan valt NHL Stenden **onder** de signaleringswaarde. NHL Stenden heeft hierover een toelichting opgenomen in het jaarverslag. Belangrijke vraag is of deze signaleringswaarde voor het hoger onderwijs weer zou moeten worden bijgesteld.

Bron: financiële kengetallen (16.-financiële-kengetallen-per-bestuur-2017-2021) en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

4.3 Overige ratio's gebruikelijk in de financiële wereld laten geen afwijkende beelden zien

Naam	Debt Service Coverage Ratio ('DSCR')	Loan to value	Interest coverage ratio	EBITDA	Solvabiliteit I
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	-*	-*	-*	€ 4.658.000	0,87
Artez	7,03	0,14	43,40	€ 4.989.166	0,59
Avans Hogeschool	106,99	0,01	732,19	€ 50.521.000	0,70
Breda University of Applied Sciences	1,96	0,35	30,99	€ 10.661.000	0,39
De Haagse Hogeschool	1,25	0,13	306,26	€ 23.276.000	0,59
Fontys	52,14	0,04	51,14	€ 33.341.000	0,57
Hanzehogeschool Groningen	9,22	0,38	44,26	€ 37.399.000	0,39
Hogeschool Inholland	-*	-*	-*	€ 23.717.000	0,59
Hogeschool Leiden	15,77	0,42	14,77	€ 14.707.000	0,50
Hogeschool Rotterdam	145,97	0,15	144,97	€ 39.432.000	0,43
Hogeschool Saxion	25,84	0,44	24,84	€ 32.411.000	0,43
Hogeschool Utrecht	40,25	0,39	39,23	€ 46.997.000	0,42
Hogeschool van Amsterdam	2,67	0,41	4,67	€ 29.400.000	0,34
Hogeschool van Anhem en Nijmegen	12,73	0,22	306,72	€ 40.872.889	0,48
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	6,63	0,32	13,85	€ 5.580.606	0,55
HZ University of Applied Sciences	52,50	0,68	51,50	€ 10.485.835	0,47
NHL Stenden	27,91	0,25	26,91	€ 28.062.000	0,38
Van Hall Larenstein	2,77	0,25	15,70	€ 6.014.000	0,43
Windesheim	8,79	0,30	12,62	€ 32.110.000	0,44
Zuyd Hogeschool	15,27	0,34	14,27	€ 17.275.000	0,48

*Betreft hogescholen waar geen sprake is van langlopende schulden.

Legenda overige ratio's

Debt Service Coverage Ratio ('DSCR')	- Afschrijvingen vermeerderd met het netto resultaat en interestkosten / kortlopend gedeelte van langlopende schulden en de interestkosten
Loan to value	- Nettoresultaat na belastingen toekomend aan de rechtspersoon gecorrigeerd voor: <ul style="list-style-type: none"> • Belastingen • Financiële baten en lasten • Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa
Interest coverage ratio	- EBITDA/ interestkosten
Solvabiliteit I	- Eigen vermogen / balanstotaal (solvabiliteit II houdt eveneens rekening met de omvang van voorzieningen)

In de tabel zoals hiernaast opgenomen hebben we de overige ratio's welke gebruikelijk zijn in de financiële wereld inzichtelijk gemaakt voor de 20 instellingen.

Gezien de verwachte toename van de langlopende schulden, zie tevens paragraaf 4.6, lijkt het relevant om de ratio's gerelateerd aan de langlopende schulden nader uit te werken in de jaarverslagen.

Bron: financiële kengetallen (16.-financiële-kengetallen-perbestuur-2017-2021), staat van baten en lasten (02.-staat-vanbaten-en-lasten-2017-2021), rentelasten en soortgelijke kosten (15.-financieel-en-overig-2017-2021) en kortlopende schulden (11.-kortlopende-schulden-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële xbrl-overzichten van DUO.

Bron: Jaarverslagen van de onderwijsinstellingen over boekjaar 2021

4.4 Vaste activa zijn conform voorgaand jaar grotendeels gefinancierd met eigen vermogen

Per 31 december 2021	A. Materiële vaste activa 2021	B. Lang vreemd vermogen 2021*	C. = A. – B. Materiële vaste activa - lang vreemd vermogen	D. Eigen vermogen	D. – C. Eigen vermogen beschikbaar voor niet vaste activa financiering**/**
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	72.137.000	-	72.137.000	89.955.000	17.818.000
Artez	28.051.869	3.982.136	24.069.733	27.043.663	2.973.930
Avans Hogeschool	181.781.000	1.600.000	180.181.000	228.329.000	48.148.000
Breda University of Applied Sciences	55.176.000	19.058.000	36.118.000	29.824.000	-6.294.000
Windesheim	131.769.000	39.270.000	92.499.000	98.853.000	6.354.000
De Haagse Hogeschool****	142.800.000	18.600.000	124.200.000	119.000.000	-5.200.000
Fontys	198.415.000	7.292.000	191.123.000	194.711.000	3.588.000
Hanzehogeschool Groningen	152.600.000	57.440.000	95.160.000	97.256.000	2.096.000
Hogeschool voor de kunsten Utrecht	34.739.326	11.000.000	23.739.326	28.290.090	4.550.764
Hogeschool Inholland****	146.225.000	-	146.225.000	116.602.000	-29.623.000
Hogeschool Leiden	64.723.000	26.920.000	37.803.000	60.682.000	22.879.000
Hogeschool Rotterdam	161.912.000	24.000.000	137.912.000	97.290.000	-40.622.000
Hogeschool Utrecht	190.815.000	74.533.000	116.282.000	137.031.000	20.749.000
Hogeschool van Amsterdam	326.900.000	134.400.000	192.500.000	146.100.000	-46.400.000
Hogeschool van Anhem en Nijmegen	164.951.019	36.113.716	128.837.303	136.538.051	7.700.748
Van Hall Larenstein	33.057.000	8.273.000	24.784.000	24.412.000	-372.000
HZ University of Applied Sciences	40.110.415	27.218.010	12.892.405	44.792.369	31.899.964
NHL Stenden	160.918.000	39.981.000	120.937.000	73.377.000	-47.560.000
Hogeschool Saxion	137.372.000	60.105.000	77.267.000	104.658.000	27.391.000
Zuyd Hogeschool	77.500.000	26.000.000	51.500.000	75.650.000	24.150.000
Totaal telling	2.501.952.629	615.785.862	1.886.166.767	1.930.394.173	44.227.406

(*) Kortlopende aflossingen maken geen onderdeel uit van lang vreemd vermogen.

(**) Rode bedragen zijn negatieve bedragen.

(***) Betreft kort vreemd vermogen dat gebruikt wordt in de financiering van vaste activa.

(****) Jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

Op basis van de openbare data van DUO hebben de meeste hogescholen langlopende schulden. De Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Utrecht en Hogeschool Saxion hebben samen **44%** van het totaal aan geleende gelden op de balans staan.

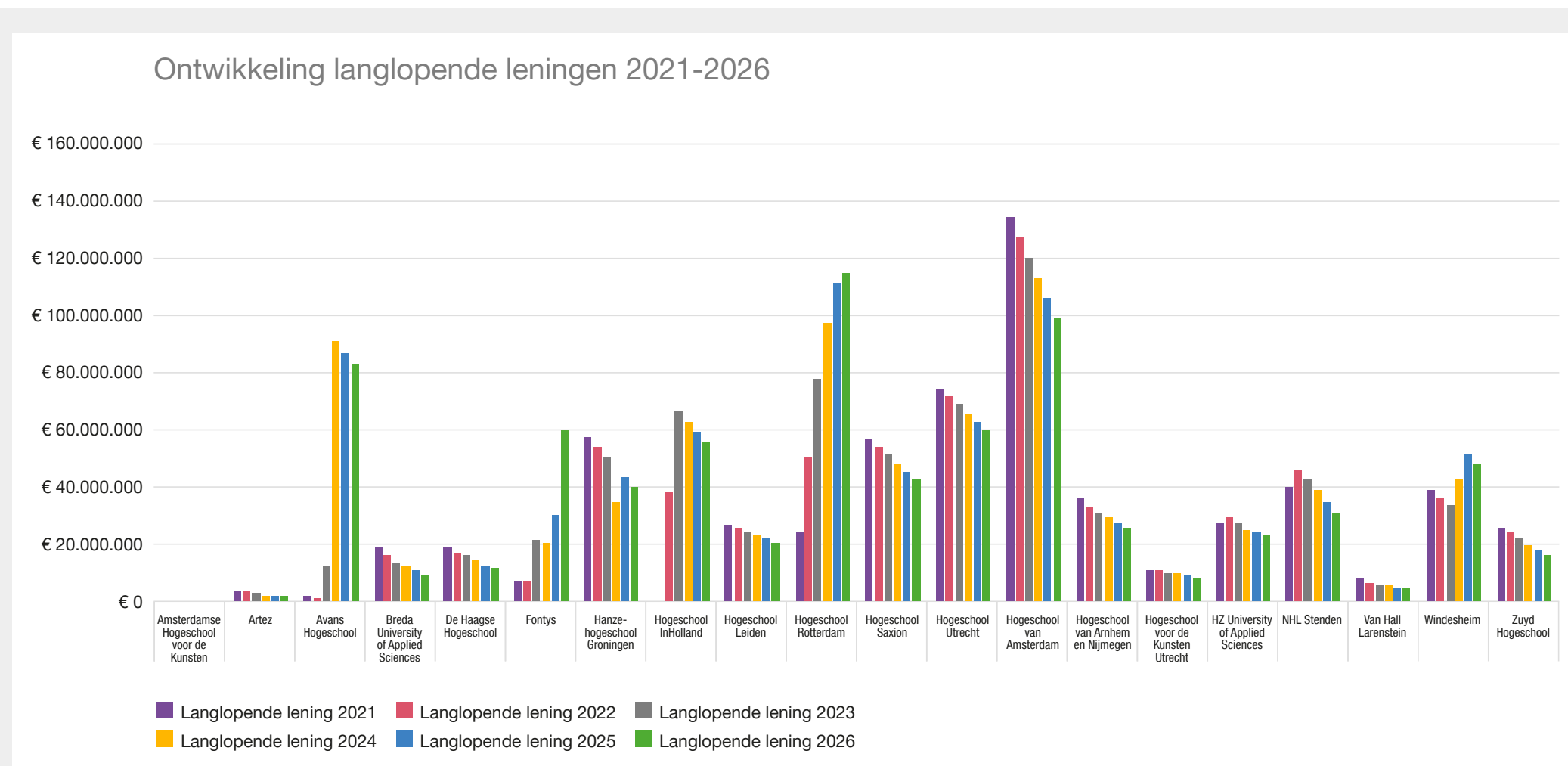
De saldi van het eigen vermogen zijn robuust. Avans (€228 miljoen), Fontys (€194 miljoen) en de Hogeschool van Amsterdam (€146 miljoen) zijn de hogescholen met het grootste eigen vermogen ten opzichte van het balanstotaal.

In totaal wordt €176 miljoen **kort vreemd** vermogen gebruikt voor de financiering van vaste activa. Dit betreft een daling ten opzichte van voorgaand jaar waarbij er toen nog een financiering van €267 miljoen plaatsvond met kort vreemd vermogen.

Op basis van de meerjarige ontwikkeling voorzien wij echter een **toename** van de langlopende schulden. Zie voor de verdere details de volgende pagina.

Bron: Balans (01.-balans-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO.

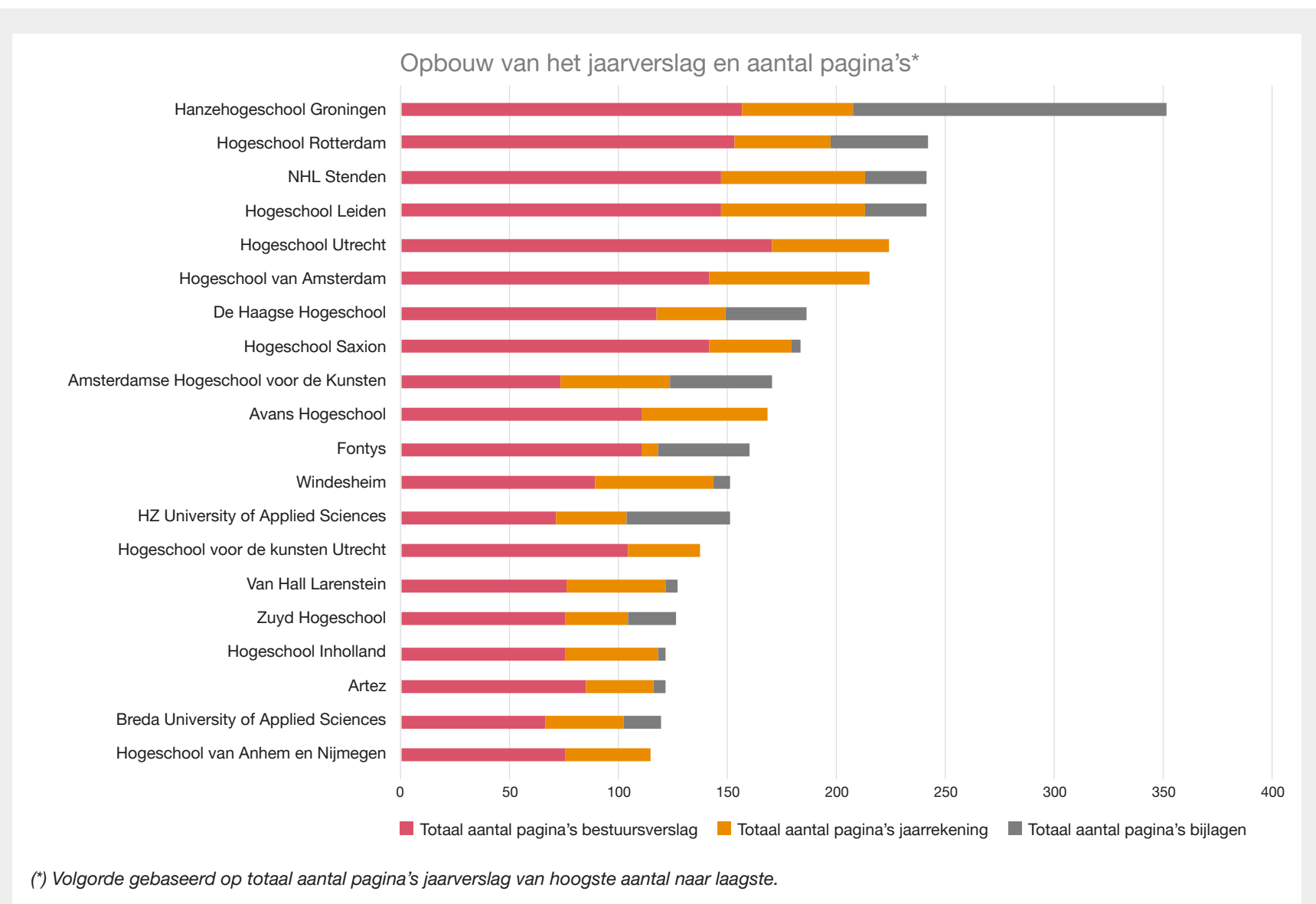
4.5 Uiteenlopende beelden ontwikkeling langlopende leningen

Aan de hand van de continuïteitsparagraaf is de ontwikkeling van de langlopende leningen in kaart gebracht. Uit de grafiek zoals hiernaast is opgenomen kan afgeleid worden dat enkele instellingen voornemens zijn om op de lange termijn nieuwe leningen aan te trekken, dan wel bestaande leningen op te hogen. Dit is onder andere het geval bij Avans Hogeschool waarbij er in het jaarverslag is vermeld dat er externe financiering aangetrokken zal worden om investeringen in huisvesting te bekostigen, dit is eveneens het geval bij Fontys en Hogeschool Rotterdam. Naast huisvesting investeert Hogeschool Rotterdam tevens in informatie- en communicatietechnologie. Per eind 2021 bedragen de langlopende schulden €613 miljoen. Het is de verwachting dat deze positie per eind 2026 oploopt tot **€754 miljoen** een toename van 23%.

Bron: financiële kengetallen (16.-financiële-kengetallen-per-bestuur-2017-2021)

4.6 Omvang verslaglegging loopt sterk uiteen en effect op transparantie niet eenduidig

Er wordt steeds meer verantwoording gevraagd in de jaarverslagen. Dit uit zich dan ook in de omvang van de jaarverslagen. Zoals afgeleid kan worden uit onderstaande tabel bestaat het gemiddelde jaarverslag uit **117 pagina's**. Het jaarverslag van Hanzehogeschool Groningen is met 351 pagina's de koploper. Met minder dan de helft van de pagina's leggen Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (114) en Breda University of Applied Sciences (119) verantwoording af.

Wat naast het verschil in omvang opvalt aan de verantwoording, is ook de samenstelling van het jaarverslag. Zo maken Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Hogeschool voor de kunsten Utrecht, Avans Hogeschool, Hogeschool van Amsterdam en Hogeschool Utrecht geen gebruik van bijlagen terwijl de Hanzehogeschool Groningen 144 pagina's bijlagen heeft opgenomen in het jaarverslag. Vanuit de jaarverslaggeving zijn er geen verplichtingen ten aanzien van bijlagen.

Een belangrijke vraag die gesteld kan worden is of een toename in de omvang van de verslaglegging ook zorgt voor een toename in de kwaliteit van de verantwoording. Van de hogescholen heeft alleen Avans Hogeschool meegedaan met het transparantiebenchmark onderzoek. Avans Hogeschool scoorde 11,2 punten; waarbij de deelnemende universiteiten tussen de 0 en 70,4 punten scoorde.

Bron: Jaarverslagen van de onderwijsinstellingen over boekjaar 2021
 Bron: <https://www.transparantiebenchmark.nl/scores#/survey/14/sector/47>

5. Verantwoording over risico's vanuit de jaarrekeningen 2021

5.1a Risico's gerelateerd aan studentenaantallen, cybersecurity en kwaliteit personeel worden het meest genoemd in de risicoparagrafen. De diepgang van de beschrijvingen verschilt per instelling

Op basis van de beschreven risico's in de risicoparagrafen per instelling hebben we de risico's gealloceerd naar een risicocategorie. In de tabel hiernaast zijn de risico's weergegeven die ten minste twee keer voorkomen. Risico's gerelateerd aan cybersecurity, rijksbekostiging en studentenaantallen komen het meeste voor. Het valt op dat de diepgang van de beschrijving van de geïdentificeerde risico's verschilt per instelling. Hanzehogeschool heeft met vier risico's de minste risico's geïdentificeerd. De hogeschool van Amsterdam heeft met 30 risico's het hoogste aantal risico's beschreven. Dit wordt veroorzaakt doordat de hogeschool van Amsterdam een gedetailleerd niveau hanteert voor de beschreven risico's. Andere hogescholen kiezen daarentegen voor een beschrijving op een hoger aggregatieniveau. De volgende punten vallen op:

- Geen aandacht voor fraude in de risicoanalyse. Dit risico wordt door geen van de hogescholen benoemd.
- Zeer beperkt aandacht voor duurzaamheid. Duurzaamheid wordt maar door één hogeschool als risico benoemd (hogeschool Rotterdam). Klimaatverandering komt helemaal niet terug in de risicoparagrafen.
- De hogeschool van Arnhem en Nijmegen heeft als enige hogeschool een risico met betrekking tot de beleidsregel publiek-privaat benoemd.

Cybersecurity-incidenten (bijvoorbeeld ransomwareaanvallen) kunnen een grote impact hebben op de primaire processen en de bedrijfsvoering van universiteiten. We zien een toename in het aantal en de omvang van cyberincidenten zowel binnen als buiten de sector. Met uitzondering van Breda University of Applied Sciences, Christelijke Hogeschool Ede, Hogeschool Inholland, Hogeschool Leiden, Hogeschool Utrecht en Saxion Hogeschool benoemen alle hogescholen ten minste één risico gerelateerd aan cybersecurity. Het valt op dat niet één hogeschool verwijst naar een risicoraamwerk ten aanzien van cyberrisico's. Het valt op dat de meeste hogescholen een algemeen cyberrisico beschrijven met beperkte aandacht voor de verschillende risicogebieden binnen dit risico.

5.1b Overzicht risico's per hogeschool

In onderstaande tabel zijn alle risico's opgenomen die minimaal door twee unieke hogescholen worden benoemd in de risicoparagraaf van het jaarverslag 2021.

Risico	Amsterdams Hogeschool voor de kunsten	Artez	Avans Hogeschool	Breda University of Applied Sciences	Fontys Hogeschool	Haagse Hogeschool	Hanzehogeschool	Hogeschool Inholland	Hogeschool Leiden	Hogeschool Rotterdam	Hogeschool Utrecht	Hogeschool van Amsterdam	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	Hogeschool Windesheim	HZ University of applied sciences	NHL Stenden Hogeschool	Saxion Hogeschool	Van Hall Larenstein Hogeschool	Zuyd Hogeschool	Totaal
Cybersecurity	x	x	x		x	x	x			x		x	x	x	x	x	x		x	x	15
Studentenaantallen	x		x	x		x	x	x		x	x	x		x		x	x	x	x		14
Kwaliteit personeel			x	x	x		x	x	x	x	x	x			x	x	x			x	13
Covid-19	x	x	x	x		x			x		x	x		x						x	10
Innovatie				x	x	x			x	x	x	x					x	x			9
Huisvesting								x	x	x		x		x	x	x				x	8
Kwaliteit onderwijs en onderzoek		x					x		x	x		x						x	x	x	8
Omvang personeelsbestand			x		x		x	x		x		x	x							x	8
Bekostiging	x				x					x		x								x	5
Concurrentie		x								x	x	x							x		5
Welzijn personeel							x			x		x			x				x		5
Demografische ontwikkelingen							x		x				x				x			x	5
Wet- en regelgeving								x	x	x		x								x	5
Sociale veiligheid	x	x									x	x									4
Rijksbijdrage												x	x	x							3
Studiesucces				x												x					2
Onderzoek			x						x												2
Datalekken															x				x		2
Internationalisering				x													x				2
Kwaliteit	x														x						2
Kwaliteitsafspraken		x							x												2
Langstudeerders										x							x				2
Polarisatie											x	x									2
Samenwerking										x		x									2

6. ESG- verantwoording

6.1 Hogeschool van Hall Larenstein eerste in SustainaBul-ranking, kunsthogescholen nog geen onderdeel van de ranking

	Onderwijs	Onderzoek	Bedrijfsvoering	Best practices	Ranking 2022	Ranking 2021
Hogeschool van Hall Larenstein	110/110	110/110	110/110	30/30	1	2
Avans Hogeschool	96,75/110	74/110	89,5/110	30/30	7	7
Hogeschool Utrecht	86,75/110	80,25/110	82,75/110	30/30	10	5
NHL Stenden Hogeschool	53,25/100	98,25/110	75/110	30/30	14	24
Hogeschool van Amsterdam	75,25/110	80,25/110	65,25/110	30/30	15	10
Hogeschool Rotterdam	76,75/110	107,25/110	35,25/110	30/30	16	25
Saxion Hogeschool	42,5/110	107,25/110	65,25/110	30/30	17	13
Hanzehogeschool Groningen	67,5/110	87,25/110	88,5/110	0/30	18	9
Hogeschool Inholland	59,25/110	100/110	53/110	30/30	19	niet opgenomen
Haagse Hogeschool	37,25/110	110/110	63/110	24//30	20	niet opgenomen
Hogeschool Leiden	67,75/110	92/110	55,5/110	0/30	24	17
Fontys Hogeschool	40,75/110	44,25/110	96,25/110	30/30	25	6
Hogeschool Windesheim	64,25/110	68,75/110	35,75/110	30/30	26	niet opgenomen
Zuyd Hogeschool	20,5/110	79,75/110	63,75/110	24/30	27	niet opgenomen
Breda University of Applied Sciences	53/110	55/110	53,25/110	30/30	28	niet opgenomen
HZ University of Applied Sciences	40,5/110	52,25/110	48,5/110	30/30	29	niet opgenomen
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	25/110	58/110	38,25/110	30/30	30	niet opgenomen

De **SustainaBul-ranking** is de Nederlandse ranking op het gebied van duurzaamheid voor hogescholen en universiteiten. Op de deelgebieden onderwijs, onderzoek, bedrijfsvoering en best practices wordt gescoord. Ten opzichte van 2021 zijn er 9 meer hogescholen opgenomen in de ranking. We merken op dat de kunsthogescholen ook in 2022 (nog) niet zijn opgenomen in de lijst. Hogeschool van Hall Larenstein neemt de eerste plaats over van Wageningen University and research en is daarmee ook de enige hogeschool in de top 5 van de lijst.

6.2 Duurzaamheidsverslaggeving focust zich op Environmental; de domeinen Social en Governance blijven achter

Duurzaamheidsverslaggeving is voor organisaties in de publieke sector geen wettelijke verplichting. De maatschappelijke aandacht voor duurzaamheid is groot. Gecombineerd met de intrinsieke motivatie en de maatschappelijke functie van onderwijsinstellingen is duurzaamheidsverslaggeving niet meer weg te denken uit de jaarverslagen. Dit blijkt ook uit de jaarverslagen en de informatie op de websites van de top-20 grootste Nederlandse Hogescholen:

- De *Sustainable Development Goals* (SDG's) worden veelal gebruikt als 'kapstok' om focus aan te brengen. De doelstellingen zijn het vertrekpunt om interne initiatieven te rubriceren. Hiernaast zijn de SDG's opgenomen die wij in de verslagen het meest terug zagen komen. Het nemen van de SDG's als vertrekpunt om focus aan te brengen in de (duurzame) strategie is een logische keuze. Interne en externe initiatieven kunnen vervolgens gerubriceerd of 'gekoppeld' worden zodat duidelijk is hoe deze initiatieven bijdragen aan het realiseren van de strategische doelstellingen. De SDG's zijn echter geen verslaggevingsframework dat gebruikt kan worden bij het extern verantwoorden van duurzaamheidsinformatie. Daartoe geeft, bijvoorbeeld, de *Corporate Sustainability Reporting Directive* richtlijnen aan ondernemingen;
- Duurzaamheidsverslaggeving wordt opgebouwd langs de lijnen **Environmental**, **Social** en **Governance**. Toelichtingen zijn veelal opgenomen voor Environmental. Social wordt zeer beperkt toegelicht, Governance vrijwel niet. Hoewel toelichtingen zijn opgenomen rondom de maatschappelijke waarde die de onderwijsinstellingen in de keten en in de regio creëren, zijn deze toelichtingen veelal niet gelinkt met de SDG's;

- Duurzaamheidstoelichtingen zijn in alle gevallen geschreven vanuit de **onderwijsinstelling** en de **impact** die de instelling heeft op de **buitenwereld**. De impact van de buitenwereld op de instelling is niet meegenomen. Hiermee is het onduidelijk of de informatiebehoefte van de belanghebbenden wordt gediend met het bestuursverslag.
- Een duidelijke koppeling tussen **duurzaamheidsambities**, **realisatie** en **(bij)sturing** om het doel te behalen is in geen van de bestuursverslagen opgenomen.

Enkele voorbeelden uit de jaarverslagen die opvielen zijn:

- Vrijwel alle Hogescholen benoemen de SDG's in het jaarverslag, op de website of beide. De **Hogeschool Rotterdam**, **Hogeschool Utrecht** en **Avans Hogeschool** zijn instellingen die een duidelijke focus aanbrengen op die SDG's waarop zij impact hebben.
- **Veel hogescholen** zetten in op het reduceren van de CO₂-uitstoot en de transitie naar een circulaire organisatie. De momenten waarop dit gerealiseerd is varieert. In alle gevallen waar de ambitie is uitgesproken wordt aangesloten met de doelstellingen van de Nederlandse overheid: CO₂-neutraal per 2030, volledig circulair per 2050.

PwC, 2022: Duurzaamheidsverslaggeving in de publieke sector: groei in verantwoording over duurzame meerwaarde

6.2 Duurzaamheidsverslaggeving focust zich op Environmental; de domeinen Social en Governance blijven achter (vervolg)

- **Fontys**, de Hogeschool van Amsterdam, de Hanzehogeschool en de Amsterdamse Hogeschool voor Kunsten zijn duidelijk in het delen van ambities rondom verduurzaming. De Amsterdamse Hogeschool voor Kunsten heeft dit het meest duidelijk geoperationaliseerd naar (sub)doelen en wanneer deze behaald moeten zijn. Dit geeft zowel in als extern focus in ambities en waarop actie gezet moet worden.

Social-toelichtingen worden zichtbaar vanuit de toelichtingen op het personeelsbestand en de vereisten vanuit de continuïteitsparagraaf. Een duidelijke link tussen ambitie, realisatie en (bij)sturing ontbreekt hier. Governance komt vrijwel niet terug vanuit het oogpunt ESG.

Duurzaamheid dient vooral gestimuleerd te worden vanuit het bedrijfsmodel: hoe krijgt duurzaamheid zijn plek in de bedrijfsvoering en, nog belangrijker, in het onderwijscurriculum. Hoe waarborg je als onderwijsinstelling om de opleider te zijn van de toekomst, waarbij duurzaamheid een integraal onderdeel is van het onderwijs.

Op deze wijze verstreken het primaire en secundaire proces elkaar en vergroot dit de mogelijkheid om de duurzaam strategische koers te realiseren.

Hogescholen geven elk op een eigen wijze invulling aan (duurzame) ambities en de wijze waarop verslag wordt gedaan via het bestuursverslag. Dit onderstreept de wens tot het uniformeren van de verantwoording om de vergelijkbaarheid én het realiseren van de ambities van de Nederlandse overheid te vergroten. Op deze wijze kan de publieke sector de maatschappelijke impact duurzaam verantwoorden, waarbij vanuit de informatiebehoefte van belanghebbenden het bestuursverslag wordt opgemaakt.

Het delen van ambities, realisatie en (bij)sturing gaat verder dan al Het beeld dat naar voren komt bij het doornemen van de jaarverslagen 2021 van de top 20-instellingen in het Hoger beroepsonderwijs is gelijk aan de Nederlandse universiteiten maar ook in de volle breedte in de publieke sector. Grafisch laat het zich als volgt samenvatten:

Subsector	Environmental			Social			Governance		
	Doelstelling	Realisatie	(Bij)sturing	Doelstelling	Realisatie	(Bij)sturing	Doelstelling	Realisatie	(Bij)sturing
Onderwijs	●	●	◐	◐	○	○	◐	○	○

Legenda

Geen van de organisaties in de populatie rapporteren over het onderwerp

Ongeveer 25% van de organisaties in de populatie rapporteert over het onderwerp

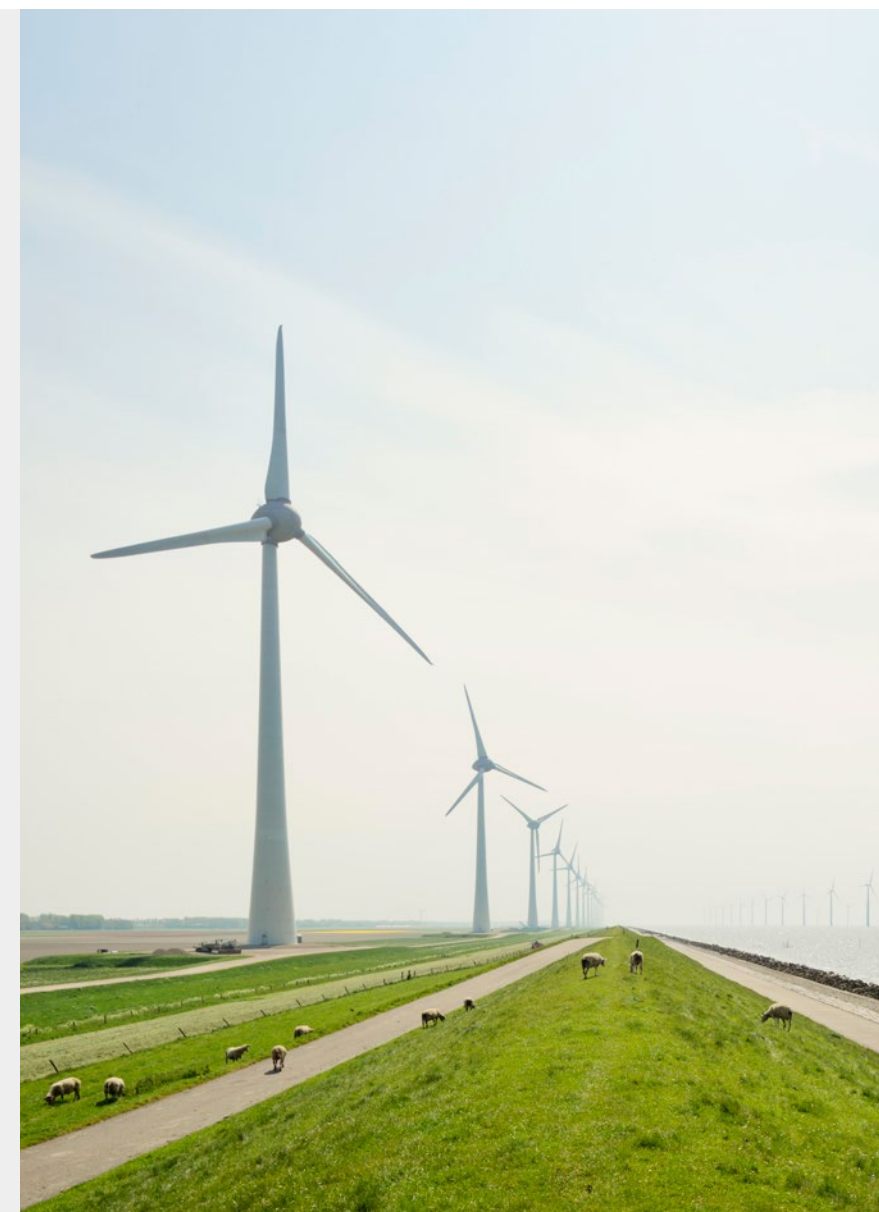
Ongeveer 50% van de organisaties in de populatie rapporteert over het onderwerp

Ongeveer 75% van de organisaties in de populatie rapporteert over het onderwerp

Alle instellingen in de populatie rapporteren over het onderwerp

6.3 Duurzaamheidsverslaggeving kan in volwassenheid groeien door aansluiting te zoeken bij de European Sustainability Reporting Standards

Op 10 november jl. is de **Corporate Sustainability Reporting Directive** (CSRD) *aangenomen door het Europees Parlement*. Dit vormt de wettelijke basis waarmee duurzaamheidsinformatie een verplicht onderdeel wordt van het bestuursverslag voor in eerste instantie grote (beursgenoteerde) B.V.'s en N.V.'s. Verschillende ingangsdata gelden afhankelijk van specifieke voorwaarden. De **European Sustainability Reporting Standards** (ESRS) vormen straks de richtlijnen waarmee niet-financiële informatie door deze organisaties opgenomen moet worden. De ESRS'en introduceren enkele belangrijke (nieuwe) concepten:

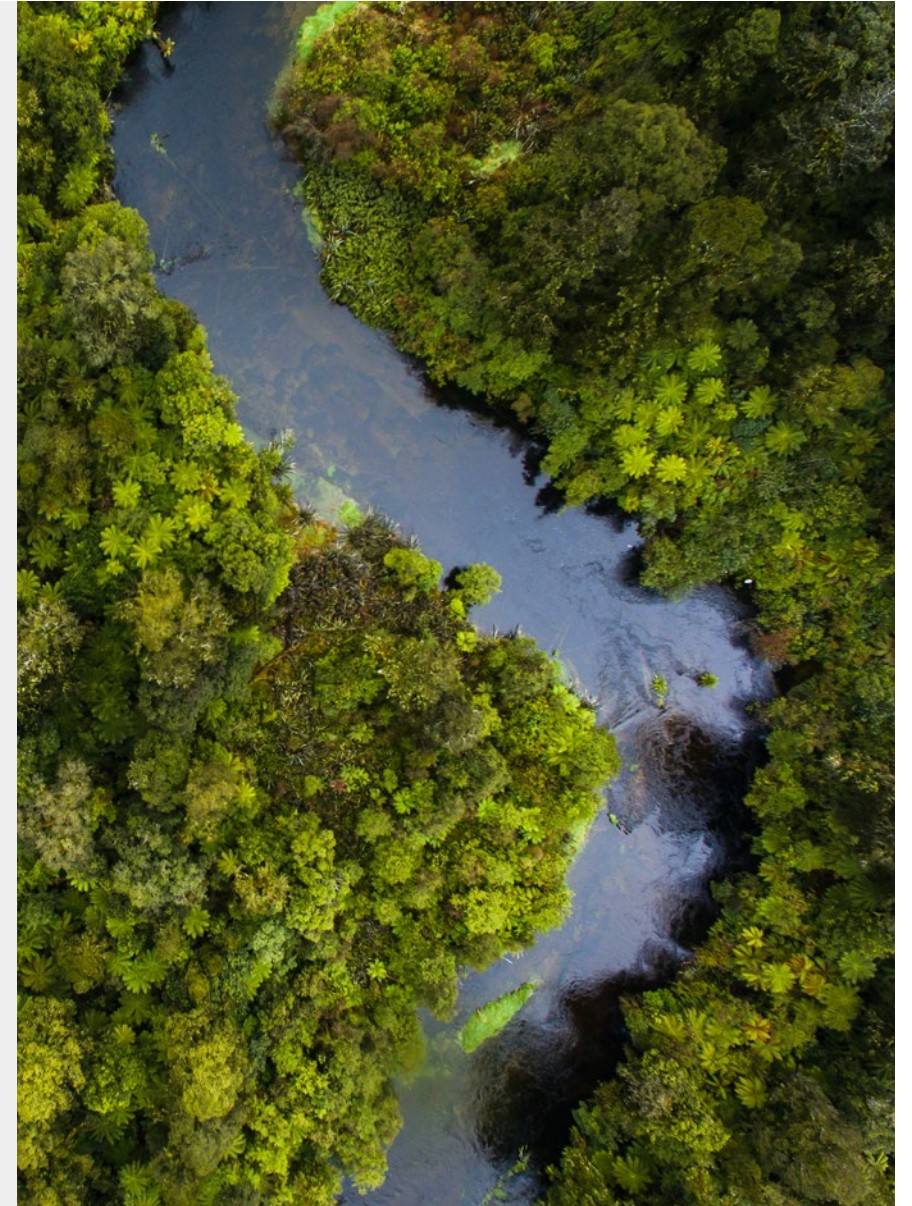
- **Toename van informatiekwiteit:** de verstrekte informatie is relevant, transparant gepresenteerd, vergelijkbaar, valideerbaar en begrijpelijk;
- **Stakeholderdialoog:** een al bekend begrip waarbij ondernemingen in gesprek gaan met stakeholders om de informatiebehoefte inzichtelijk te krijgen. 'Materiële thema's' zijn de thema's waarop de onderneming informatie zal verzamelen en rapporteren in het (geïntegreerd) jaarverslag;
- **Dubbele materialiteit:** rapporteren op 'materiële thema's' waarbij de onderneming impact op de buitenwereld heeft en vice versa. Dubbele materialiteit is inside-out (de impact op de buitenwereld) en outside-in (de impact van de buitenwereld op de onderneming). De analyse visualiseert de materiële onderwerpen. Onderwerpen die individueel of vanuit beide lenzen relevant zijn, vormen de basis waarop key performance indicators geformuleerd moeten worden;

- **Grenzen en de waardeketen:** de wijze waarop de onderneming de waardeketen mogelijk (materieel) beïnvloed;
- **Tijdshorizon:** ambities moeten op de korte, middellange en langere termijn worden geformuleerd. Zowel pro- als retrospectief dient geanalyseerd te worden; en
- **Duurzame due diligence:** identificeer, beoordeel, voorkom, mitigeer en adresseer (mogelijke) negatieve gevolgen van de onderneming op de waardeketen.

De ESRS'en geven met deze (nieuwe) concepten richting aan organisaties om de volwassenheid van duurzaamheidsinformatie te laten groeien.

Wij adviseren onderwijsinstellingen die een volgende stap willen maken in duurzaamheidsverslaggeving om bij de ESRS'en aan te sluiten. Het uitvoeren van een stakeholderdialoog en het bepalen van de materiële thema's zorgt voor een bestuursverslag die aansluit bij de informatiebehoefte van belanghebbenden.

Om impact te maken is het te adviseren om met de Universiteiten van Nederland te kijken naar de gemene deler in de sector. Regionale belanghebbenden zorgen wellicht voor specifieke onderwerpen en indicatoren. Gezamenlijk vormt dit de stap naar het versterken én integreren van niet-financiële informatie naar een relevanter jaarverslag.

7. Fiscale inkijk vanuit de jaarrekeningen 2021

7.1 Wederom vrijwel geen aandacht voor fiscale thema's in de jaarverslaggeving

Wij hebben dit jaar wederom gekeken naar de aandacht voor de thema's fiscale strategie en fiscale beheersing in de jaarverslaggeving. In het bijzonder vanwege de ontwikkelingen op het gebied van 'Doorontwikkeld horizontaal toezicht' met de Belastingdienst (zie kader). Maar ook omdat fiscaliteit niet meer is weg te denken uit het maatschappelijke debat. Wij constateren dat in de jaarverslaggeving over 2022 nauwelijks aandacht is besteed aan de thema's fiscale beheersing en horizontaal toezicht. Naar onze mening zijn dit relevante onderwerpen om inzicht over te geven aan stakeholders. Vooral ook omdat wij in de praktijk zien dat veel hogescholen juist in de afgelopen periode stappen hebben gezet op dit thema.

Slechts een enkele instelling geeft in het jaarverslag een toelichting op horizontaal toezicht en geen enkele instelling geeft een toelichting op het tax control framework. De aandacht voor fiscaliteit in brede zin is zeer beperkt en specifiek. Daarom leent dit onderwerp zich niet voor vergelijking tussen instellingen.

Wij sluiten daarom af met de uitdaging om in de jaarverslaggeving van volgend jaar in te gaan op de volgende vragen:

- Welke fiscale strategie hanteert de hogeschool en waar is deze fiscale strategie gepubliceerd?
- Op welke wijze is de fiscale risicobeheersing ingericht en wat doet de hogeschool om fiscale kansen te benutten en risico's te beperken?
- Hoe is de relatie met de Belastingdienst en is er een convenant horizontaal toezicht?

Doorontwikkeld horizontaal toezicht en *good practices* fiscale beheersing

Begin 2020 heeft de Belastingdienst een nieuw toezichtkader geïntroduceerd voor horizontaal toezicht (HT): Doorontwikkeld horizontaal toezicht. Een belangrijke voorwaarde voor toegang tot HT is dat de Belastingdienst wordt geïnformeerd over de opzet, het bestaan en de werking van het Tax Control Framework (TCF) van de organisatie. Voor instellingen die al in HT zaten was dit dan ook een noodzakelijke stap om het bestaande convenant te verlengen vanaf 1 januari 2023. Met name in 2022 zijn veel instellingen en bedrijven dan ook druk doende geweest met het inrichten of verbeteren van hun TCF.

Echter ook buiten HT is het van belang om een beeld te hebben van de risicobeheersing binnen uw organisatie. Zowel in het kader van de reguliere relatie met de Belastingdienst als voor de relatie met andere stakeholders.

Een TCF is goed samen te vatten in drie belangrijke pijlers: (1) een fiscale strategie, (2) inzicht in fiscale risico's en (3) hoe de organisatie deze risico's beheerst via monitoring en testing.

De fiscale strategie vormt de basis voor een consistente fiscale beheersing en geeft inzicht in de risicobereidheid van een organisatie. Voor het inzicht in de fiscale risico's wordt vaak gebruik gemaakt van een risicomatrix met daarin een overzicht van de fiscale (key en non-key) risico's. Het sluitstuk zijn de monitoringsactiviteiten (bijvoorbeeld data-analyse, testen van (key)controls) of een steekproef). Het TCF sluit met deze opzet aan op internationale standaarden als COSO en OESO.

8. Bronvermelding

Bronvermelding

Gebruikte bronnen per paragraaf:

Paragraaf	Bronvermelding
1.1	'Beste studies' editie 2022, het jaarlijkse onderzoek van Elsevier Weekblad en onderzoeksinstituut ResearchNed naar de kwaliteit van opleidingen in het hoger onderwijs.
2.1	Ingeschreven studenten DUO op peildatum 1- oktober 2021 Ingeschreven studenten continuïteitsparagraaf zoals opgenomen in de financiële xbrl overzichten van DUO CBS: prognoses bevolking per regio en leeftijd
2.2	Ingeschreven studenten en personeel continuïteitsparagraaf zoals opgenomen in de financiële xbrl overzichten van DUO.
2.3	Hoger onderwijs; internationale studenten, onderwijskenmerken https://opendata.cbs.nl/
3.1	Vereniging Hogescholen - Dashboard personeel 29 maart 2022 https://www.vereninghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/dashboard-personeel
3.2	Gegevens uit de continuïteitsparagraaf (17.-continuïteitsparagraaf-2020-2026) zoals opgenomen in de financiële xbrl-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.
3.3	Gegevens uit de lasten uit hoofde van personeelsbeloningen (35.-lasten-uit-hoofde-van-personeelsbeloningen-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële xbrl-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.
3.4	Gegevens uit de voorzieningen (09.-voorzieningen-2017-2021) en de staat van baten en lasten (02.-staat-van-baten-en-lasten-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële xbrl-overzichten van DUO en de jaarverslagen 2021 van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.

Paragraaf	Bronvermelding
4.1	Gegevens uit de staat van baten en lasten (02.-staat-van-baten-en-lasten-2017-2021) en de continuïteitsparagraaf (17.-continuïteitsparagraaf-2020-2026) zoals opgenomen in de financiële xbrl-overzichten van DUO van De Haagse Hogeschool en Hogeschool Inholland.
4.2	Financiële kengetallen (16.-financiële-kengetallen-per-bestuur-2017-2021)
4.3	Bron: financiële kengetallen (16.-financiële-kengetallen-perbestuur-2017-2021), staat van baten en lasten (02.-staat-vanbaten-en-lasten-2017-2021), rentelasten en soortgelijke kosten (15.-financieel-en-overig-2017-2021) en kortlopende schulden (11.-kortlopende-schulden-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële xbrl-overzichten van DUO. Bron: Jaarverslagen van de onderwijsinstellingen over boekjaar 2021
4.4	Balans (01.-balans-2017-2021) zoals opgenomen in de financiële XBRL-overzichten van DUO.
4.5	Bron: financiële kengetallen (16.-financiële-kengetallen-per-bestuur-2017-2021)
4.6	Jaarverslagen van de onderwijsinstellingen over boekjaar 2021. Bron: https://www.transparantiebenchmark.nl/scores#/survey/14/sector/47
6.1	SustainaBul-ranking op https://sustainabul.com

Contact

Deze publicatie is opgesteld door de Sectorgroep Onderwijs van PwC.
Wilt u meer weten? Neemt u dan contact op met:

Robert Loesberg
Voorzitter Sectorgroep Onderwijs
T: +31 (0)6 53 65 05 98
E: robert.loesberg@pwc.com

Robin Cox
Sectorgroep Onderwijs
T: +31 (0)6 51 56 95 91
E: robin.cox@pwc.com

Adinda Bong
Sectorgroep Onderwijs
T: +31 (0)6 18 90 44 16
E: adinda.bong@pwc.com

Jurgen Wagenaar
ESG specialist
T: +31 (0)6 22 75 94 28
E: jurgen.wagenaar@pwc.com

Rick van Berghenegouwen
Belastingadviseur Onderwijs
T: +31 (0)6 53 96 30 85
E: rick.van.berghenegouwen@pwc.com

© 2023 PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289). Alle rechten voorbehouden. PwC verwijst naar de Nederlandse firma en kan soms naar het PwC-netwerk verwijzen. Elke aangesloten firma is een afzonderlijke juridische entiteit. Kijk op www.pwc.com/structure voor meer informatie.